

12. *Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу*: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2001. — № 3. — С. 59–67.
13. *Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу*: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.
14. *Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України*: схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу до документа: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_492.

Бірюков Руслан Миколайович

здобувач кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства
Одеської національної юридичної академії

Глобалізація та її вплив на правову сферу

Наголошується на тому, що проблематика правової глобалізації має комплексний, багатогранний характер. Представлено різні погляди на періодизацію процесу глобалізації. Розглянуто форми і методи дії глобалізації на економічне, політичне, правове і суспільне життя держав і народів. Проаналізовано основні напрями її впливу на правову сферу: універсалізацію та уніфікацію права.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалізація, універсалізація права, уніфікація права, норми міжнародного права, норми національного права, правова комунікація.

Інтенсивний процес глобалізації, що спостерігається протягом останніх десятиліть, викликає багато дискусій серед науковців різних галузей. Проблемам глобалізації та її наслідкам присвячено багато сучасних досліджень. Науковці детально зупиняються на таких аспектах глобалізації, як: геополітичні зміни сучасного середовища; глобальні трансформації та безпека розвитку політичних, економічних, соціальних систем; еволюція міжнародних відносин; співвідношення глобальних та національних факторів; проблеми глобальних трансформацій; міжнародна економічна безпека та інші. Проте багато питань є відкритими, суперечливими і потребують вирішення.

Існує багато теорій глобалізації. Для такої неоднозначності в розумінні глобалізації існують вагомі аргументи методологічного й ідеологічного характеру.

Існують також різні точки зору з приводу того, коли почався процес глобалізації: з давніх часів, в епоху Ганзейського союзу, після закінчення Другої світової війни чи в умовах лібералізації світової торгівлі. Так, у інтерпретації М. Стегера, перший (доісторичний) період глобалізації охоплює V–III тисячоліття до нашої ери; другий — п'ятнадцять століть після Різдва Христового (рання глобалізація); третій — 1500–1700 рр. (глобалізація до періоду модерну); четвертий — 1700–70-і роки XX ст. (гло-

балізація епохи модерну) і п'ятий (сучасний) — з 1970-х рр. минулого століття донині [1].

Згідно з іншою концепцією процес глобалізації, як і це поняття загалом були сформульовані вперше у 1983 р. американцем Т. Левіттом (у статті в журналі «Harvard Business Review»), який охарактеризував за допомогою цього неологізму процес злиття ринків окремих продуктів, які виробляються транснаціональними корпораціями (ТНК) [1].

На думку В.П. Култигіна, термін «глобалізація» набув поширення у 80-ті роки ХХ ст. завдяки роботам І. Валлерстайна. При цьому І. Валлерстайн у своїй роботі «Світова економічна система», написаній з неомарксистських позицій, розглядає глобалізацію як нову стадію у розвитку капіталізму, як нову стратегію підпорядкування одних країн іншим. Найбільшу підтримку ця теорія отримала серед дослідників транснаціональних корпорацій, оскільки саме ці корпорації є сьогодні наднаціональними суб'єктами соціальних дій, і саме їм глобалізаційні процеси найбільш вигідні. Почалася і триває інтенсивна адаптація теорій глобалізації західною соціологією, що пов'язана з істеблшментом [2, 80].

На наш погляд, можна погодитися з думкою Р.Ф. Хабірова, що витоки глобалізаційних процесів є давніми, оскільки взаємозалежність держав простежувалася на протязі майже всієї історії людства, але глобалізація — феномен ХХ ст. [3]

Прогрес суспільства супроводжується переходом від безлічі спільнот до поступової єдності, посиленням тенденції до інтернаціоналізації суспільного життя. В давнину тенденція до єдності людства знайшла своє відображення в об'єднанні різних общин в племена і народності, пізніше — в перетвореннях племен в нації, націй — в регіональні співтовариства та ін. Вираженням цього об'єктивного процесу є утворення Європейського Союзу з єдиною валютою.

Нині процес єднання людства долає вже не лише національні й регіональні межі, вийшов на світову арену і відображається у глобалізації світового розвитку. Оскільки природні тенденції до єдності людства реалізуються не лише безпосередньо, але і через процес виробництва, обміну, інформацію, духовні зв'язки між народами, то саме промислова цивілізація із значним зростанням виробництва значно посилила цей процес. У цілому тенденція до єдності людства має прогресивний характер і відображається у посиленні зв'язків між представниками різних націй і народностей, в інтернаціоналізації виробництва і обміну, у використанні досвіду побудови політичних структур, у зростанні інформації, обміні духовними цінностями, появі наднаціональних і наддержавних структур та ін.

У міжнародно-правовій літературі висловлюється думка про те, що існування глобальних проблем, з якими стикається людство, обумовлює допустимість і можливі межі наддержавності. Глобального наддержавного

регулювання вимагають ті проблеми, які мають відношення до інтересів усього міжнародного співтовариства. Слід визнати, що універсальний характер глобальних проблем вимагає багатосторонніх рішень.

Вплив глобалізації на економічне, політичне, правове і соціальне життя держав і народів відбувається в різних формах і різними методами. Що стосується результатів такої дії, то їх потужність і спрямованість залежить від багатьох чинників, серед яких особливе місце займає правова сфера.

Свій безпосередній вираз це знайшло в конституціях більшості держав-членів ООН, включаючи й Конституцію України. Важливе значення у подальшій універсалізації внутрішньодержавного права має закріплення в національних конституціях сучасного комплексу невідчужуваних природних прав і свобод людини, а також визнання того, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права є пріоритетною складовою національної правової системи.

Універсалізація у державно-правовій сфері — один з важливих аспектів загальної глобалізації у сучасному світі. Глобалізація істотно впливає на трансформацію, зміни і модернізацію державно-правових інститутів, норм і відносин на всесвітньому, макрорегіональному і внутрішньонаціональному рівнях, стимулює, прискорює і оновлює процеси універсалізації у державно-правовій сфері. Усе це визначає актуальність правового аналізу змісту і сенсу основних напрямів впливу загальних процесів глобалізації на сучасний стан і перспективи розвитку української держави і права з урахуванням світових тенденцій суспільного розвитку, зарубіжного досвіду і особливостей формування і розвитку державно-правової системи в пострадянських державах [4]. Наукова і практична значимість дослідження юридичних аспектів глобалізації для розробки концепції правової політики посилюється тим, що у вітчизняній юридичній літературі ця проблема не знайшла належного розвитку.

Проблематика правової глобалізації носить комплексний характер, що повинно бути враховано при розробці концепції правової політики держави як внутрішнього, так і зовнішнього спрямування. Першочергове значення при цьому мають дослідження проблем сучасного стану, шляхів вдосконалення і перспектив розвитку вітчизняного права і держави в загальному контексті процесів глобалізації, юридично важливих принципів, форм, цінностей та цілей, яких потрібно дотримуватись в умовах сучасної глобалізації й уніфікації у сфері державно-правових явищ і відносин [4].

Істотний вплив на поглиблення і розвиток державно-правової універсалізації на національному і міжнародному рівнях відіграють процеси сучасної регіональної інтеграції держав у різних регіонах світу. Показові в цьому плані підсумки, тенденції і перспективи європейської інтеграції, учасники якої (держави-члени) підписали Лісабонський договір.

Серед тенденцій глобального та регіонального рівнів слід виділити на-самперед тенденцію до універсалізації й уніфікації права [4, с. 5]. В основі виникнення і розвитку цієї тенденції лежить об'єктивний процес інтеграції світової економіки, фінансів, засобів зв'язку, засобів масової інформації та інших засобів і сфер життя суспільства, який не міг не відбитися як на еволюції права в цілому, так і на тенденціях його подальшого розвитку. Універсалізація і уніфікація права простежуються практично на усіх історичних етапах державно-правового розвитку, але в умовах глобалізації вона проявляється найяскравіше й має не еволюційний, а вибуховий, революційний характер [5].

Міжнародно-правові норми формально не є похідними від норм внутрішньодержавних і не можуть впливати на обов'язкову силу внутрішньодержавних норм, проте, міжнародне право може відсилати до внутрішньодержавного, а внутрішньодержавне — до міжнародного.

Норми міжнародного і внутрішньодержавного права мають різний предмет регулювання. Міжнародно-правові норми регулюють лише стосунки між суб'єктами міжнародного права, а внутрішньодержавні норми — стосунки між суб'єктами внутрішнього права держави. Держави не можуть посылатися на внутрішньодержавні норми з метою звільнити себе від виконання міжнародних зобов'язань.

У той же час, з одного боку на формування норм міжнародного права певною мірою впливають норми внутрішньодержавного права, з іншого боку, має місце зворотній вплив міжнародного права на створення і розвиток тих або інших норм внутрішньодержавного права.

В основному такий вплив проявляється в тому, що держави видають акти внутрішнього законодавства, необхідні для приведення в дію норми міжнародного права усередині країни, і в ряді випадків така рецепція або трансформація дає поштовх для розвитку тієї чи іншої галузі внутрішнього законодавства у новому напрямі.

Дана проблематика має безпосереднє відношення до права, що формується нині, — права, яке можна назвати правом суспільства, що глобалізується. Етатистський, державоцентристський підхід до права не відповідає реаліям сьогодення. І з цим варто погодитись. Якщо в ХХ ст. основною філософсько-правовою проблемою було обґрунтування зв'язку норми закону, встановленого державою, з духовним, у тому числі моральним світом людини, то в ХХІ ст. на перший план висувається проблема правової комунікації, тобто проблема успішного співіснування у сфері права найрізноманітніших суб'єктів, проблема загального праворозуміння і сумісної, синергійної правотворчості, у рамках якої може реалізуватися не лише особиста свобода людини, але й її відповідальність за долі інших. Таке розуміння права неможливе при погляді на державу як на єдиного носія права.

Зростаюча тенденція до міжнародно-правової глобалізації сприяє появі нових принципів і норм права, встановлення яких раніше відносилось до сфери внутрішніх справ суверенних держав. Це істотно оновлює державно-правові системи членів світового співтовариства у контексті сучасних загальноновизнаних універсальних стандартів.

Розвиток цивілізації від її витоків до сучасності — це рух від різноманітних локальних історій до загальної історії людства, що супроводжується зміною періодів, етапів, історично обумовлених процесів і відповідних цим процесам правових норм, форм і процедур їх юридичного вираження, впорядкування і закріплення. Глобалізація самого права, прогресивний розвиток універсальних властивостей, норм, форм і процедур правового типу суспільного життя є необхідним етапом і демонструє спроможність права регулювати процеси загальносуспільної глобалізації у рамках загального (загальноважливого і загальнообов'язкового) правопорядку і для внутрішніх, і для міжнародних відносин.

1. *Максименко В.* Глобализация: риторика, идеология, реальность. Ч. 1 // Православие. — 17 октября 2002.
2. *Култыгин В. П.* Незападные концепции глобализации // Личность. Культура. Общество. — 2002. — Т. IV. — Вып. 1–2. — С. 80–103.
3. *Хабиров Р. Ф.* Глобализация, государственный суверенитет, права человека // Юридический мир. — 2007. — № 10. — С. 45–49.
4. *Нерсеянец В. С.* Правовая политика Российской Федерации: основные направления и задачи // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.centrlaw.ru/publikacii/Nerses1/index.html>.
5. *Марченко М. Н.* Об основных тенденциях развития права в условиях глобализации // Государство и право. — 2009. — № 6. — С. 5–11.

Жукова Тетяна Станіславівна,

старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Маріупольського державного гуманітарного університету,
аспірантка Інституту права ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету
(Запоріжжя)

Європейське право: особливості правової системи Італії

У статті проаналізовано особливості правової системи Італії. Автором розглянуто окремі риси нормативних частин правових систем України та Італії. Розкрито своєрідність правової системи Італії, а саме традиційні елементи судової системи.

Ключові слова: правова система, інтеграційні процеси, соціалізація права, судова система.